

WWW.UNILIB

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 19.

У НОВОМ САДУ, 10. МАЈА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

НОЧЬ

(В. А. Жуковскій).

Уже утомившийся день
Склонился въ багряныя воды:
Темнѣють лазурныя своды.
Прохладная стелется тѣнь —
И ночь молчаливая мирно
Пошла по дорогѣ сѣриной.
И Гесперь летитъ передъ ней
Съ прекрасной звездою своею.

Сойди, о небесная, къ намъ
Съ волшебнымъ твоимъ покрываломъ.
Съ цѣлебнымъ забвенья фіаломъ.
Дай мира усталымъ сердцамъ!
Своимъ миротворнымъ явленьемъ,
Своимъ усыпительнымъ пѣньемъ
Томимую душу тоскою.
Какъ мать дитя, успокой!

НОЋ

(В. А. Жуковски).

Дан се гаси, своје крају тече.
У руменој већ се губи води;
А лазурни тихо тамне своди
Те прохладно већ се спушта вече.
Ноћ је блага, заносна и мирна
Пошла стазом простора етирна;
Пред њом Хеспер преко свода чиста
Носи лучу, што благошћу блиста.

О, небесна, сиђи к нама сада;
Покривало ја бих твоје хтео
И лековит забораву вео.
Дай нам мира, доста беше јада!
Својом сликом чаробном и миллом,
Свога гласа божанственом силом
Нашу душу, што од туге пати,
Сном успавај, као чедо мати!

P. J. Ođavić,

ИСТРГНУТИ ЛИСТОВИ

из једног записника.

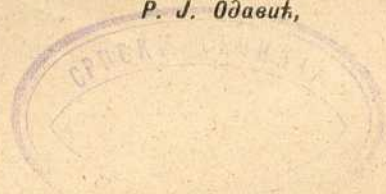
(Наставак).

Урошла је недеља дана. Мој књиговођа оде на пошту и промени рецензије са повратним рецензијом, на којем стојаше капетанов потпис.

Дакле примио је меницу и чинио се невешт. Видим га весела и разговорна, као да је добио битку и одликовање за храброст. Нитков! Загризао је у јабуку!

Е, сад си мој, соколе! Зацвилићеш као гуја у процепу, заједно са њом. На послетку тебе нека враг носи, за мене као да те и нема, али она... она... ох, како ће да кука и цвили!

А ја ћу да се смејем, Бога ми, хоћу да се смејем, онако из свега грла, грохотом, да се све ори.

На као и за што се не бих смејао, кад она плаче?

А она мора плакати и плакаће... о, како плакати! Па све да јеца... јеца... а очи да јој пливају у сузама, док не потавне... као што је и мени тавно пред очима од онда... кад се она на мене први пут презриво осменула!

И ја сам се тако исто осменуо, кад сам за новине написао овакав оглас:

Изгубљена или украдена меница.

Пре три дана потписаном је нестао новчаник, у којем је, међу осталим, била и једна неисплаћена меница г. капетана (казао сам име, презиме и место пребивања) и његове жене. Меница је издана (тога и тога дана) на трговачког агента (тога и тога) а пренесена на мене. Платива је за месец дана од данас. Да ли сам тај новчаник с меницом случајно изгубио или ми га је ко на недозвољен начин одузео, то не знам сигурно; али радо ћу сматрати као поклон све готове новце у новчанику ономе, ко ми у писму врати само меницу г. капетана и његове жене. Зака....

У С^т настаде читав лом. Капетан је беснео као помаман и свуда је говорио, како ће ме тужити суду за „клевету“. Није он никад ништа дуговао ни мом трговачком агенту ни мени нити пам је икад издавао какове менице. То је, говорио је он, само питковска клевета, коју је кадра да измисли тако гадна душа, као што је моја. Па хајде, што га „бедим“, да ми је дужан, то је већ у парави „такову дерикожи“, као што сам ја; али још уз то набацивати се сумњом, као да је он, т. ј. г. капетан, још и — допов, да је на недозвољен начин отео мој новчаник са његовом тобожњом меницом, то је већ врхунац подлости с моје стране, и за то ћу на суду одговарати... И то сам ја све измислио, демонски измислио, само да се светим његовој „доброј жени“, која у своје време није хтела да поклони своје племенито срце таковој ругоби од човека, као што сам ја... И ваздап тога...

Људи су одмахивали главама, говорило се по целој вароши о том загонетном случају, а нарочито се причало, да су капетанови другови одлучно захтевали од њега,

да он што пре ту ствар изведе на чисто пред судом.

Кад су ми то причали, ја сам се истински почео да смејем.

Некоји моји пријатељи озбиљно ме световаху, да се за неко време склопим, јер „какав је он, може ме још јавно напасти и паружити.“ Ја сам се само смејао. Знао сам добро, да човек, коме савест није чиста, нема баш тако смелости, да брани оно, што му — не достаје.

И нисам се преварио.

Капетан не само да ме није јавно напао, но још је избегавао да се са мном сретне.

Тужно ме је суду.

Кад сам добио од суда саопштење, ја сам се смејао као луд....

— — — — —
Судили смо се...

Дворана је била дупком пуна света. Ја сам седео на оптуженичкој клупи, а он, као тужилац, са уздигнутом главом седео је покрај свога адвоката као какав Јушитар.

Али како се промену, кад мој адвокат стави захтев, да се пред суд позове и жена тужиочева те да изјави: је ли она дала свој потпис на такву и такву меницу...

Мој тужилац поче нешто да мунџа, — али ја прекинем даљи говор о томе са изјавом: да ја то не захтевам, да је захтев мог браниоца са свим излипап, јер ће се ствар моћи извести на чисто и без женина сведочанства. Треба штедети женску осетљивост, јер кад би се она потрзала пред суд, могло би бити од штетних последица по њено душевно расположење.

Мој адвокат ми рече зачуђено:

— Али за Бога, то ће бити на штету ваше одбране. Без тога једва да ћете се извући испод оптужбе.

— Молим вас, не брините се за то. Ја знам шта радим.

Мој адвокат само слеже раменима:

— Ваша воља и — штета!

Суд ме позва, да поднесем доказе, да ми је капетан по меници дужан.

И поднесох доказе: оверовљени извод из мојих трговачких књига и сведочанство мог агента, да му је заиста узајмно толику

толику своту новаца на меницу, и да сам ја ту меницу после од њега купио.

Мој агенат то потврди са изјавом да је готов, да се на свој исказ закупе.

За адвоката мога тужиоца то све није било довољно, те изјави да књиге могу бити лажне, а сведочанство мог агента може бити сумњиво, јер је он агенат, зависан од мене.

На то сам одговорио, да ја подносим још један и то посредни доказ. Нека капетан заклетвом потврди, да у опште није примио од мог агента никаквих новаца у зајам и да му у опште није издавао никакве менице. Ако се капетан на такав свој исказ закупе, онда је он прав а ја сам крив.

Настаде мртва тишина. Сви се погледи управисе на капетана, који ћутаху за неколико тренутака, погледајући као преплашен по судници. Па тек једва чујним гласом поче, да је он истина био у преговору са мојим агентом односно зајма...

У публици настаде жагор, многи су одмахивали главом и погледали изненађено на капетана, кога то кадга још више збуни, те, управо муцајући, настави, како је њему требало у брзо повећа свота новаца, јер му се дала прилика да јефтино купи неко имање, а у то доба није још био стигао рок за нека његова примања на страни. У тој сврси био је већ спремио и меницу, али тамап је био понао с меницом да се саставе и ствар коначно сврши са мојим агентом, кад у путу дозна од једног познаника, да је мој агенат по себи слаба слаба и да новци, које му нуди на зајам, нису његови — агентови — већ да је он само посредник човека, који је сад онде на оптуженичкој клупи... Услед тога се он тргао патраг: Знајући, да ја из ударемене још младићеве сујете мрзим његову кућу, то је с правом у том нуђењу зајма преко агента назирао замку за zgodну освету, у случају да неочекиваним стицајем околности дође у неприлику, да не могне на време одговорити меничкој објези. Да је та његова слутња била оправдана, очити је доказ садање понашање туженога према њему, јер тужени, но што није успео да га закачи меницом, ето је

учинио нешто много горе... измислио је и покушао је да на њега набаци сумњу за изгубљену меницу, коју у самој ствари није никад имао, јер је није могао имати из простог разлога, што је он одустао од зајма а спремљену меницу је својеручно уништио, јер је постала беспредметна...

Очевидно се мој тужилац био уплашио, да ћу ја ипак прихватити захтев мог адвоката, да се на суд позове и жена капетанова те да исказе, је ли потписивала такву и такву меницу. С тога је мој тужилац нашао за добро да призна, да је меница била већ потписана, али да није есконтирана. Она прича о „јестиној куповини“ неког имања била је пука измишљотина.

Али када је капетан и сам осетио, да је ова његова неочекивана прича учинила веома непријатан утисак и на судије и на слушаоце, те брже боље додаде:

— А да је тако, као што сам исказао, ја сам готов заклети се, да ту меницу нисам издао агенту туженог, нити сам од њега примио једне паре на зајам...

И — *закле се!*

Истина, глас му је мало дрхтао, очи су му биле оборене, рука му се тресла, као да га је грозница спопала, али се ипак закleo!

А кад то би, он на један пут подиже гордо главу и погледајући на мене победоносно и пакосно, рече:

— Сад тражим да суд...

— Осуди господина капетана као кривоклетника! упадох ја у реч. Јер како се он закleo, да моме агенту у опште не дугује ништа и да му у опште није издавао ни какве менице у име обвезе на узајмљени новац, а међу тим *постоји* меница, коју је потписао и он и жена му, онда је он кривоклетник! Ево те менице! — завршим, положивши меницу на судски сто. Ја сам држао, да сам је изгубио или да ми је нестала, за то сам дао оглас у новинама. Међу тим је била затурена међу артијама, и нађох је случајно баш кад сам полазио у суд... Суд ће се уверити, да је меница у свему исправна, пренесена је на

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

мене, рок joj je istekaо, и молим да ми суд по тој осигура моје потраживање.... Да је гром ударио у судницу, не би се сви тако пренеразили као кад сам изнео и на судски сто положио оригинал менице. Док сам ја говорио, они су стојали као окамењени. Председник суда чисто није смео да узме меницу у руку а капетан само избуљео очи. Када је дошао мало к себи, он јурну судском столу, хтевши да ичена оно фатално парче артије...

— То је фалзификат! — викнуо је сав запенушен; али председник брзо трже меницу и рече строгим гласом:

— То је ствар суда, да оцени, је ли фалзификат или не!

Капетан стаде као окамењен, са отвореним устима, и клонулим рукама, а очи му стале укочене... без боје.

Ја се приближим капетану и, гледајући му строго у очи, рекох јаким гласом:

— Са фалзификатом се не иде пред суд, господине капетане. То упамтите добро. Фалзификат може у даном случају бити пробитачан, кад се својеручно ушнати, као што можда знате из сопственог искуства.... А оно је, — завршим, показујући руком на меницу у председниковим рукама, — ваша оригинална до сад још

(Свршиће се).

не исплаћена меница, која ће се моћи уништити тек онда, кад се тачно исплати. Тамај ја то рекох, а мој тужилац рикну као рањен лав, ичена се за косе и јурну међу слушаоце, који стукнуше пренеражени, па преко клупа и столица на врата.... Онако гологлав, чунајући косе, управо се скотрљао низ степенице, па на улицу... оде... оде... смејући се...

Многи потрчаше за њим, али га нико не могаше стићи...

Данас пуче по вароши глас да су рибари код „три крета“ извукли из воде мртво тело једног официра.....

Када су утопљеника допели у варош, у њему се познао несрећни капетан, мој тужилац.

Дотрчаше да ми јаве. Веле: страшно је погледати, како једна жена цвили и нариче, да се човеку срце стегне — да му сузе ударе на очи!

Сваки је сажаљевао: сиротица није за послужила такову судбину!

Није заслужила?

Хм....

А мени се срце тако ширило, и мени су удариле сузе на очи — од смеја!...

Манојло Ђорђевић Призренац.

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

роман И. А. Гончарова

по француској преради Евжена Готи превео Миливој Максимовић.

ПРВИ ДЕО.

XIX.

Како ли би се задивио Рајски, да је знао, да тај непознати, на чији је знак Вјера као без душе потрчала, није био нико други, него Марк Волохов, тај парија, циник, скитница, који је, као што рече Рајски, прогласио као Карло Мор рат целом друштву, који је живео под надзором полиције — једном речи: одметник, антихрист!

Па како је Вјера, тај дивни створ, однегован под мајчиним крилом, тај бисер целе околине, пред којом су и најемелији младићи стојали смирено, не усуђујући се ниш говорити, ниш ба-

цити на њу нескроман поглед, како је могла ићи она на састанак са опасним и подозривим човеком? Где се могла с њим саестати и упознати се, кад није смео долазити ни у једну кућу?

Све је то случај учинио. Крајем прошлога лета седела је Вјера једног вечера под багреновом сеницом поред оgrade у близини старог дворца и гледала равнодушно на дола, на Волгу и на брегове. На једаред опази, да се на неколико корака од ње граишце једне јабуке прегibaју к оградџи. Она се мало сагну и виде човека, који је са свим спокојно седео на плоту.

БИБЛИОТЕКА

Судећи по његову одећу, није био ни сељак ни лакеј. Он је држао у рукама неколико јабука и баш беше у намери да скочи доле.

— Шта радите ви овде? запита га она оштро.

Он је гледаше неко време.

— Као што видите, мало се наслађавам, одговори јој он, загризавши једну јабуку. — Би ли и ви једну? запита је, примакнув јој се по плоту.

— Ко сте ви? запита га она строго, — и за што се верете по туђим плотовима?

— Ко сам ја? то вас се баш ништа не тиче. А за што се верем по вашем плоту — ја сам вам већ рекао: хоћу да наберем јабука.

— И вама је то са свим у свом реду? Мени се чини, да ви нисте више дечко.

— А за што да није у свом реду? рече он смејући се.

— Брати потајно туђе јабуке! укори га она.

— Јабуке нису туђе, него моје, а ви их крадете од мене.

Она је ћутала и радознало га посматрала.

— Ви сигурно нисте читали Прудона, рече он и погледа је оштро. Знате ли ви, шта он вели?

— La propriété c'est le vol,* рече она.

— Зар сте га читали? рече, разрогачивши очи на њу.

— Нисам.

— Онда сте ваљда чули. Та божанствена истина је већ у целом свету позната. Хоћете ли да вам донесем дела тога великог мислиоца? Ја имам сва.

— Ви крадете јабуке и уверени сте, да то није крађа, и то за то, што је тако Прудон рекао...

Он је живахно погледа.

— И ви верујете у оно, што су вам рекли у панзијонату или институту. Али, реците, ко сте ви? Ово је башта Беренкове — а ви сте сигурно њезина унука?

— Сад и ја вама могу рећи, да вас се то ништа не тиче.

— Верујете ли ви у истине, које вам је усадила ваша бабушка?

— Ја верујем само у оно, о чему сам сама убеђена.

Он скиде своју фурашку и поклони се.

— И ја тако исто. Ви дакле држите, да је то грешно, што берем ове јабуке?...

— Ако не грешно, оно непристојно.

— И ви сте о том уверени?

— Јесам.

— Ја, и ако нисам уверен о истинитости ваших назора, ипак попуштам, ево вам дајем натраг остале јабуке! рече, пружајући јој четир јабуке, које му преостадоше.

— Ја вам их поклањам.

Он опет скиде фурашку, поклони јој се про- нижно и загризе другу јабуку.

— Ви сте права лепотица! рече он, и то двострука лепотица. И лепа сте и умна. Штета ће бити, ако будете морали украшавати живот каквом идијоти, за ког ће вас данас, сутра дати, једна девојко!

— Молим, молим, сажаљење није потребно! Мене не ће нико давати, ја нисам јабука.

— А, баш добро, кад споменусте јабуке, као уздарје за њих донећу вам књига. Волите ли читати?

— Прудона?

— Јест, њега с братијом. Ја имам сва по- вија дела, само немојте да их показујете вашој бабушки ни вашим тушоумним гостима. Ја, и ако вас не познајем, уверен сам да ви не ћете држати с њима...

— Од куд ви то можете знати? Тек је пет минута, од како ме познајете.

— Не сакри у котлу шила! То се одмах види. У вас је слободан, независан дух, дакле живи сте а не мртви; то је главно а остало ће доћи само од себе, кад се само прилика пружи. Ако хоћете, ја ћу...

— Ништа не ћу! Мало час рекосте, да имам слободан и независан дух, па већ хоћете да за- владате њим. Ко сте ви, кад ми се намећете за учитеља?

Он је с чуђењем погледа.

— Нити доносите књига, нити сами дола- зите овамо више, настави она, уклањајући се од плота. Овде има чувар; ухватиће вас, па ћете имати неприлике!

— Ето, сад опет замириша из вас бабушка, варош и посно масло! А ја већ помислих, да ви љубите слободу... Шта мислите, ко сам ја?

— Можда какав семинариста, рече она ра- внодушно.

Он се поче смејати.

— За што ви то мислите?

* Својина је крађа.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

— Они су обично умазани, слабо одевени и увек гладни... Идите у кухињу, ја ћу наредити, да вас нахране.

— Хвала лепо! Осем тога нисте ништа друго на семинаристама опазили?

— Не познајем се ни с једним, а мало сам их и виђала. Знам само, да су неотесани и да смешно говоре...

— То су наши прави мисионари, ништа то не смета, што смешно говоре. То су слаби и потштени, каквих нама и треба. Они слепо иду на ватру, без и једне речи...

— На какву ватру?

— На светлост, к новој науци, к новом животу... Зар ви ништа не знате, ништа нисте слушали?

— Штогод о семинаристама?

— Њих држе у тами, хране их идејама, у којима нема ни трупца живота а уз то их немилосрдно шибају. Оне пак, који показују нешто мало духа и живота, не хране баш ни чим, само их батинају. А они, тежећи за новим животом и радом, отимају се из таме и хрле за светлотињу... Тај народ је млад, здрав и свеж, траже ваздуха и хране — а таки нама баш и требају...

— Коме нама?

— Коме? Зар и то треба још говорити? Нама, новој снази, којој припада будућност!

— Дакле баш тако? рече она, посматрајући га радознано и пронично. А ко сте ви? Или је ваше име — тајна?

— Моје име? Али да се не ћете уплашити од њега?

— Може бити; али реците само.

— Марк Волохов. А то овде значи исто, што и Пугачев или Стељка Разин.

— Аха, дакле ви сте тај! Мени се чини да се ви хвастате својим чувеним именом. Ја сам већ слушала о вама. Ви пуцате на живе људе и пујдате псе на пролазнике. То је дакле та нова снага, којој припада будућност? Идите сад одавде и не показујте се више.

— Иначе ћете се потужити бабушки?

— Наравно! С Богом!

Она сиђе из сенице и пође, не слушајући његове задње речи. Он ју је похотљиво пратио очима.

— Да ми је барем ту јабуку украсти! рече у себи, скочивши на земљу.

Вјера не хтеде ни речи о том рећи Татјани Марковној, него је само Наталији Ивановној, својој пријатељици, све непричала, а ова јој је морала обећати, да не ће ником ништа говорити.

(Крај првом делу).

ПОУКА.

ЦЕТИЊСКА УЛИЦА НЕКАД И САД.

(1856 и 1892)

(Свршетак).

У то време налазио се је у београдском граду неки *Таса Н. Арнаућин*, који је пореклом био однекуд из Турске, вером Хришћанин, а запатом касанин. Тај је човек по свом пијанству и убојинштву од дужег времена био познат не само београдској полицији, него и готово свима механџијама и кафџијама у Београду.

Таса је миловао да се, оружан до зуба, намести у којој каваници, с једним или више поузданих својих другова, обично Турака, који су убојнице као и он што је;

ту да није по вољи, да псује Србе и све што је српско па, кад се добро пићем угреје, да се с ким и потуче. Ако би га, у таком случају, противници надвалили, он би побегао у најближу турску кашују међу низаме, где је обично дочекиван као јунак, ком по праву припада свака хвала и свака заштита.

9. децембра 1856. тај Таса дође у Цетињску улицу, у Молеровићеву каваницу (данас бројеви 11-б и 11-в) са другаром својим Турчином *Дуло*н касанином. Ту су седели, шили, и свађали се са Србима,

који су се ту десили, Таса оспе грдити Србе, српску веру, ма да је и сам био Хришћанин, и српске власти. Кавезија, видећи како је Таса наоружан и како бесно грди, позове патролу.

Наредник узме два пандура и дође у речену каваницу. Таса, видећи наредника, позна да је дошао њега ради, па тргне свој нож, а Дуле му и свој пружу, те он, исујући све што је Србину мило и свето, јурне на врата и, уз пут, Антонија пандура раши тако да је после по сахата издапуо. Наредник и пандур опале на Тасу пушке, ране га на неколико места али лако, те он ипак умакне у Видин-капију међу турске низаме. Срби су тада пехотице ранили и нашега пандура *Самчу*, који је одатле однесен у болницу на лечење.

Погинули на служби Антоније сахрањен је други дан врло свечано о државном трошку.

12. децембра 1856 Попечитељ Унутрашњих Дела, Коста Николајевић, ком секретар беше г. Јов. Ристић, данашњи Намесник, цео тај догађај јави Кнежеву Представнику, Попечитељу Иностраних Дела, Алексеј Симићу, тражећи: да се Таса, као Хришћанин, по Хатишерифу, преда српској власти да му она суди, и захтевајући, даље, од турске власти јамства да се оваки појави не ће поновити у Београду.

О том догађају отвори се велика преписка између кнежева Попечитеља Иностраних Дела, Алексеј Симића, и београдског Мухафиса Азис-Паше. У тој преписци огледали су своја пера: Љубомир А. Петровић, Коста Цукић, Јован Мариновић, па чак и стари Алекса Симић!

Азис-Паша је упорно бранио гледиште, које је заузео још у почетку: да је Таса неправедно нападан, па се је морао бранити; међу тим је пристајао да му се кривица извиди и пресуди, али турском влашћу, а никако српском.

Српска влада саопштила је цео овај случај консулима гарантних сила, а Турци, видећи то, намигну Таси те он, божем тајно, стругне у Турску. Тада се из града разгласи да је, шејтан, некако умакао и побегао незнано куда, а знало се и колико су му трошка дали на пут.

Тако се је завршила ствар са Тасом; али варшица, њом искресана, није се угулила, него је остала да се доцније, удружена с другим таким искрама, којих је често бивало, разбукти у велик пламен!

1. Јуна 1862, на Чукур-Чешми,* неколике стотине метара од Цетињске улице, турски низам уби једно српско момче, које је било дошло на чешму за воду.

Тај случај запали Београд: Срби скочише на оружје. И би мртвих и би рањених и на нашој страни и на турској.

3. Јуна, те исте године, с града групуше турски топови на Београдску Варош и; ни више ни мање, него букну вековна борба између Срба и Турака. Српски мистар спољних послова, Илија Гарашанин, имаде сто мука докле склони Пашу да низаме дигне из тврде Стамбол-капије, и из турске варошке полиције, и да их повуче у град, а с других капија низами су били и сами побегли испред ражљубених оружаних Срба.

У тај тако велики сукоб умешаше се одмах и гарантне силе, и послаше своје изасланике у Београд, да, на лицу места, с Портиним комесаром Вефик-Ефендијом извиде: ко је крив за проливену крв, ко је сукоб изазвао, и на кога пада одговорност за све, што се догодило од 1—3 Јуна у Београду?

Цетињска улица по управној подели спада у палилулски кварт. Старешина том кварту бејаше у оно време неки Моја Богдановић, који је, са својих 8 жандарма, с момцима из Мале Пиваре, и с другим добровољцима, ударио доле на Видин-капију и, отеравши турске низаме, заузео је. То своје јунаштво Моја опише и пошаље Александру Андрићу, уреднику „Световида“, који сав опис штампа у 57. броју свога листа.

Турски изасланик Вефик-Ефендија одмах други дан дође Илији Гарашанину са „Световидом“ у руци, и каже му: да су Срби сами тражили и изазвали сукоб, и да су, као нападачи, сами криви за све последице. „А да је тако, заврши он: —

* Чукур-Чешма је била у данашњој Јевремовој улици оиде где се она укршта с улицом Добричином.

www.evo.com
 У
 Н
 И
 В
 Е
 Р
 З
 И
 Т
 Е
 Т
 С
 К
 А
 Б
 И
 Б
 Л
 И
 О
 Т
 Е
 К
 А

— „Световид“ на сто пред Гарашанина. — Та то су луде новине, Екселенцијо! одговори Гарашанин смејући се грохотом. — Та да је у себи пуцао од једа: — Те новине уређује суманут човек, који не зна шта кад у њих меће. У њима ви можете читати, што никад није било, нити икад може бити.

Таким шаљивим речма он Вефика колико толико ублажи, и окрене га да верује да су свађу започели Турци а не Срби.

Како Вефик оде, Гарашанин одмах зовне мене, који сам тада радио у парочитој комисији, која је испитивала очевнице тих догађаја, како би се прибрани докази, да су Турци напали на Србе, а не Срби на Турке.

Кад му уђох, он рече:

— *Написао сам за онај луди „Световид“ какав допис: да су јуче на градској видинској кашији из Доњега Града изишли нишани, који су прво ударили на један халим, и у њему побили све оне, који су се купали, а после су јурнули у једну српску школу и сву децу исекли!*

Радећи у парочитој комисији, ја сам знао све што су Турци дотле починили. За ово чудо писам био ништа чуо. За то погледах Гарашанина са свим убезекнуто.

— Немој се чудити, рече он даље: — то није било, ал мени треба да то донесе „Световид“, па ћу ја после том лажи побијати овај извештај о Мојину нападу на Видин-кашију (бр. 57).

Седох и написах што ми је рекао.

Кад му прочитах, он ће рећи:

— Добро је! Сад сићи доле г. Николи (Христићу, министру унутрашњих послова, под којим је била штампана), и кажи му да сам га молио да дозове Андрића, „Световидова“ уредника, и да му заповеди да то одмах штампана, па онај број, у ком то изиђе, нека донесе мени!

Ја се спустим с горњег боја на доњи, госп. Николи Христићу.

Саслушавши поруку и прочитавши пошту написану за „Световид“, Никола је врати мени с речма:

— Ја не ћу то да шиљем у новине; ја не дам да се то печата!

— Г. Гарашанин, почех ја: — жели да тим побије онај извештај о радњи г. Моје Богдановића.

— Моји сам заповедио ја, да удара на Видин-кашију, рече Никола срдито: — и да није ударио, ја бих га казнио...

Више не хте говорити.

Ја се вратим старцу, и кажем што вели г. Христић.

Гарашанин одби неколике димове, поћута дуже, па ће тек одједном унитати:

— Хоће ли ваша комисија скоро свршити посао, за који је састављена?

— Кроз два до три дана најдаље!

— Е, иди, и журите се!

Доцније се је у Београду јако говорило, да је баш тада био расцеп међу министрима: Кнез Михајило је наваљивао да се одмах отвори рат с Турцима. Од министара уз њега је стајао сам г. Никола Христић. Гарашанин пак, знајући нашу спрему за рат, световао је да се прими интервенција гарантних сила, и да се Србија, за онај мах, задовољи каквим дипломатским успехом. Уз њега су били сви други министри. Његово је мишљење најпосле и усвојено, те кнез Михаило својом прокламацијом 24. септембра 1862. објави српском народу да, за онај мах, прима султански ферман, који садржава одлуке цариградске конференције о регулисању одношаја између Срба и Турака у Београду.

1. Августа 1860 у Цетињску се улицу доселио, у њој начинио кућу, у којој је живео, радио, и преминуо касациони судија, чувени патриота *Срета Л. Поповић*, човек необично добар и необично радан, који се је својски заузимао за србинство, а и за све што је добро и честито.

У лето године 1866 Цетињска је улица сва калдрисана.

1. Септембра 1868 у Цетињској улици јавио се је први у Србији педагошки лист „Школа“, и излазио је до почетка рата с Турцима 1876 године.

Од пролећа 1888 до 1892 у Цетињској

улицу становали су три краљева министра: Бегерал Коста С. Протић, Мита Ракић и Др. М. Вујић.

Данас у тој улици станује краљев Намесник Бегерал Коста С. Протић, који се је у њу уселио 12. Марта 1882 и до данас борави у једном истом стану.

3. Марта 1890 у Цетињску је улицу доходио Краљеву Намеснику Бегералу Кости С. Протићу наследник талијанског престола, принц Напуљски, Херцег Савојски Виктор.

1. Јануара 1892 у Цетињску је улицу долазио српски краљ Александар I. да походи именованог господина.

Од многих путника са стране, који су од 1856 до 1892 долазили у Цетињску улицу да походе кога њена становника, могу се, за овај мах, поменути ови: А. Гилфердинг; Гроф Ласло Хуњади; Ал. Влангалија; И. С. Аксаков; Кнез Ватпољски; Сухомлинов; Н. А. Попов; Н. П. Шишкин; Дивернуа; В. Вајт; Е. Пикот; Кнез Церетелев; Луји Лежер; В. Калај; Гроф Уваров; Голубински; Сима Љубић; Алек. Рихтер; Гроф П. Кутузов; Никола Гирс; Ј. Љануков; Т. Флорински; Патријарах Герман Анђелић; Владика Милаш; В. Богвишић; Др. П. Матковић; Ар. Павић; Ила-

ријон Руварац; песник Васа Живковић; прота Никола Беговић; Сава Бјелановић; Г. Гика; Ђ. Аргироуло; Др. К. Иречек; Т. Икономов; З. Стојанов; Јосиф Ковачев; Дугмеџијев; Д. Карафиловић; Дмитров; и још многи други.

А кад би се именовала лица изван Србије, који су се писмено обраћали којему становнику Цетињске улице, наврстао би се списак веома занимљив. За сад доста је казати да су у Цетињску улицу долазили, у већем или мањем броју, писма из ових места ван Србије: из Сарајева, Мостара, Бањалуке, Брода, Брчког, Чајничка; из Цетиња, Скадра, Пећи, Нове Вароши, Берана, Сенице, Призрена; из Атиле, Солуна, Цариграда, Пловдива, Софије, Видина, Рунчука, Хиршове, Букурешта, Одесе, Кијева, Харкова, Воронежа, Москве, Казана, Петрограда, Вилне, Варшаве, Кракове, Беча, Пеште, Темишвара, Папчева, Новог Сада, Сомбора, Карловаца, Земуна, Митровице, Вуковара, Бакова, Крижевца, Беловара, Загреба, Горњег Карловца, Љубљане, Трста, Задра, Сплета, Шибеника, Дубровника, Херцег-Новог, Котора; из Млетака, Фиоренце, Рима, Неапоља, Турина, Цириха, Женева, Лозане, Липске, Берлина, Готе, Брисла, Париза, Напција, Лондона; из Њујорка (једно), из Санфранциска (два) из Чикага (једно); из Кајира (једно) и из Пекинга (једно).

М. Ђ. Милићевић.

У ЛАТИНИМА.

Пријатељу Милану Савићу.

(Наставак).

Довршивши ове *ложе* и *одаје*, прослави се Рафајило као први сликар свога времена: умјетници се чисто надметаху, који ће да прије његову милост задобије и међу његове помоћнике ступи. Он међу тим бијаше чедап као дјевојче, љубезан и предусретљив са свакијем, и скоро га у Риму сви листом завољеше. Често пута, кад би у Вакиган ишао, или се из њега враћао, пратило би га до педесет сликара: читава царска свита! Призор тај, причају очевици,

бијаше колико се замислити може свечан, и гледаоце до суза дирале. Кичица његова међу тијем чуда чињаше; његов салик Лава X, у понтификалној одежди, свакога жива задиви. Кардинал викар, ушавши један дан за пашина одсуства у његову собу, да му неке спие на потпис дода, поклони се с врата томе салику, мислећи е пред собом гледа папу жива.

Рафајилово се име скоро разгласи по цијелом свијету; његове се богородице разношаху у дрворезу хиљадама егземпла-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ра, и сваки их знађаше по имену, као што се по имену знаду знаменити савременици. На гласу умјетници, који се данас уза њ као велики мајстори спомињу, поношаху се тиме, што их Рафајило као своје сараднике сматраше. А он с њима поступаше као са рођеном браћом својом, а некијема бијаше и отац и мајка.

Кад се Микеланђело, након подужег одсуства, једном у Рим врати, затече у њему Рафајила, који међу умјетницима као ћесар владаше; гордоме умјетнику, који бјеше уједно и вајар и живописац, то Рафајилово царевање посве тешко на душу падаше. Ама тадашњи стручњаци великоме флорентинцу у један глас вељаху: „твоје се слике одликују само парисом; Рафајило је, на против, савршен у свему.“ Микеланђело тада, да би свога супарника збунио, дарова парамак својих цртежа Севастијану Del Piombo, чувеном сликару млетачком. Јулије од Медиђија, потоњи папа Климент VII, дознавши за утакмицу двају великијех умјетника, науми да се том пиховом кавгом хитро послужи, те им вјештину у искушење доведе, наручивши Рафајилу прослављену слику *Преображење Христово*, а Севастијану *Васкрсење Лазарево*.

Рафајило бијаше свијестан своје вјештине; па ипак, знајући каква се сила за Севастијаном крије, узне дршћућим срцем кичицу у руке, да свој посао отпочне; он добро знађаше, е би се у случају неуспјеха сва његова прошла слава као облак разишла, и да би сликарски скиптар онога часа у руке његова супарника пренао. Том стрепњом у срцу остави се Рафајило за час сваког другог посла, и одаде свом силом свога умјетничког генија новој слици, уложивши у тај посао сав жар, сав полет своје младеначке душе; он не жалаше ни сна, ни труда, тек да дјело испане достојно његова великог имена.

Рафајило бијаше заволио једно младо дјевојче из народа, милокрвну ћерку једног римског хљебара, која га својом класичном љепотом бијаше до краја замијела. Рафајило љубљаше своју Форнарију са свом силом своје његне и осјетљиве душе, и није ваљда преферано казати, да је велики

умјетник у тој љубави своје најљепше инспирације црпао.

Божањствена моћ љепоте и врели Форнаријини пољупци измамише његовој кичици читав појем боје и свјетлости. Он се сада више не одмицаше од свога статива, већ једино да полети своме злату у наручје; а кад би га видик оне дивне женске главе изнова разгалио и у њему жеђу за славом подстакао, он би тад опет својој слици потекао, дохватио се палете, кичице, па даље, даље сликао!

Једног се дана заборави мимо обичаја својој драгој на крилу, и кад се изнова своме стативу поврати, бијаше блијед и узбуђен попут човјека, којег је грозница стресла; па опет, као да га нека невидовна сила руковођаше, зграби грчевитом руком халат, приђе слици и стаде грозничаво да ради. Пролажане час за часом, а он једнако, непрестано сликаше. Тога дана сликар доврши најљепши живопис на свијету, за тим леже у постељу, да се више не дигне.

Над прераним гробом Рафајиловим проплака цео Рим: папа, кардинали, страни посланици, умјетници, љепотице, сав се народ око његова лијеса окупи. Над самртнијем одром блистала се његова дивна *Трансфигурација*. Ни стари, ни нови Рим не бијаше никад слична спровода упамтио.

На овај сам се кратки, па опет тако плодносни живот мишљу свраћао, ступајући у ватиканску цинакотеку, гдје се сада храни Рафајилова *Трансфигурација*.

Нема у овој цинакотечи него свега четрдесет слика, ама су то све сама узордјела. У другој сали смјештена су цигла три живописа, ама три ненадмашна ремек сликарске вјештине: *Трансфигурација* и *Фулијска Госпа* од Рафајила и *Свети Јероним* од Доминикина.

Што се потоњих двију слика тиче, нећу да ти о њима ништа причам: за њихову артистичну вриједност говори најодлучније факат, што су те слике покрај најбољег Рафајилова дјела смјештене, па опет могу да том странном сусједству одоле. Него нама у овај мах не остаје времена, да се на њих обазиремо: сву је нашу пажњу заокупила ова у бога дивна *Трансфигурација*. Бог и душа, вриједно

је било на пут кренути, кад смо знали, да нас е ове страпе мора та прекрасна слика чека!

Трансфигурација, или ти *Преображење*, приказује познати библиски приказ на Таборској гори. Христос, у бијелој хаљини, диже се лагано са земље, те га по мало нестаје у небеса. Материја, која се преображава; тијело, које се надземном моћи у дух претвара, приказано је овдје таквим сјајем колорита и клер-онкурних ефеката, да те чисто спопада сумња, да ли је то проста људска рука саздала! Илија и Мојсије, који су се такође над брдом уздијели, мотре екстатични свога божанственог учитеља; испод њих, на брду, Петар и Јован, у разним положајима, заклањају се рукама од ждраке божанствене свјетлости, што их озго заблијештује. Под њима, на дну бријеге, стекли се остали апостоли, а међу њима старац један, који их куми и богоради, да му од мука ослободе једно бјесомучно момче. Златокоса цура нека пала је на кољена пред апостоле, па их и она заклице, да се смилују невољном момчету, у кога је анатемњак ушао. Али они као да веле: не можемо вам помоћи, божанствени је учитељ горе на брду.

Ала дивне слике, мој Милане, и како ти одмах и очи и срце очара, како ти се за навјек у душу смјести! Оне красне и смјеле апостолске главе, она оштра и смагнута лица, оне риђе и просиједе браде, што се повијају као да их вјетар гони; оне живе, пуне израза очи, све је то таквом техничком савршености на поставу фиксирано, да те њихов видик, ма колико се спремао да нешто извапредно видиш, опет кроза све жиле проструји.

Онај се невољни момак од муке сав укочио; сиједи му отац хоће лијепо од туге да свисне. А оно плаво дјевојче? Ох оно је таком очевидношћу и вјештачком његом насликано, да ти се збиља чини, е ће се напрасно устати и од постава отргнути; бива ти, као да јој чујеш шум хаљина и топли дах из устију. Она куми и богоради сузијем очима апостоле, да се патнику смилују; видиш по свему, е би она свој рођени живот дала, само да биједно момче ослободи. Па ти се и нехо-

тице срце стеже, гледајући ону муку и оно запомагање, и чисто мозгаш, како би ономе невољнику у помоћ притекао, да се тужан исправи и од овијех мука ослободи.

Човјек не може да се ове слике доволно нагледа. Па кад нас сада тако занеси, кад су јој мрке боје (због оне блажене чађевине) куд и камо потамњеле, то па уштрб осталијех боја, с којима су се изворно слагале, помислимо само каква је ова слика морала изгледати, кад је сликар истом довршио, те кад је неумрлом покојнику изнад главе истакосе!

Ево нас на Сикетинској капели.

Некад су странци у ову капелу долазили, да гледају папу, окружена кардиналима, како недјелом мису служи; та се миса обично служила уз музику и појање иконоца; по некад би папа на латинском језику и кратко слово изрекао. Данас тога већ нема, јер као што је познато, свети се отац устеже сваког јавног богослужења, у име протеста због повријеђених суверенских права Петровијех панљедника на вјечни град.

Али ако је путник данас лишен ових помпозних религиозних функција, које су се разним празницима, па и недјелним даном, у овој капели држале, тај му је губитак обилато накнађен умјетничкијем благом, којим је ова богомоља снабђевена, те којему сада посјетилац може сву своју пажњу да поклопи.

Читав проспектни дувар Сикетинске капеле, бива онај у дну спрам улазника, застрт је чувеним Микеланђеловим живописом о *Стражњем Суду*; а плафон је с краја на крај декорисан разнијем афресцима истога мајстора.

У овијем живописима обухватио је Микеланђело својим оријанским умом, као год Данте у својој *Божанственој Коментији*, укучио дјело Свевишњег Творца, како нам га излаже дивни библиски енос. Мисао божанственог пјесника, саздана у видљивом облику, панла је вјерна израза у дјелу божанственог сликара. И овдје и ондје опажа се једнака оригиналност замишљаја, једнака тежња ка узвишеном и грандијозном.

Не ћу да ти опишјем живописена чуда Сикетинске капеле, јер се та чуда не мо-

гу достојно ријечју саздати, него их треба својим очима видјети. И ово није празни изговор, којим бих као бајаги рад био, да своју списатељску помоћ прикријем; признајем, да би вјештије перо могло да у том погледу нешто уради, али би то слабо хаснило: као што се величанствена Дантова призирања ни у најбољем изводу не могу страном читаоцу да предоче, тако ће и најваљанијем описивачу тешко за руком поћи, да ове сикстинске живописе одсутноме читаоцу ма и приближно прикаже.

На овом је циновском дјелу Микеланђело радио самијех 20 мјесеца. Сликајући плафон, бијаше се тако привикао узбрдо гледати, да му по довршеној радњи не бијаше никако могуће у земљу погледати. У том физичном факту назире један велики списатељ (ако се не варам, Кастелар) тужни символ генија, који је принуђен да онет са људима ошћи, пошто је дуго времена у небескијем предјелима боравио.

Него треба имати на уму и прилике, у којијем је Микеланђело своје титанско дјело изводио. Споменуо сам већ његово еунариштво са Рафајилом. Али Рафајило не бијаше његов најкешћи такмац; његов је најкешћи, најопаснији такмац био пимар Браманте, који ће једног дана доћи и предложити наши Јулију, да Микеланђелу повјери декорисање Сикстинске капеле. Браманте то чинише у очитој намјери, да Микеланђела неприлици изложи, јер му добро познато бјеше, како је овај велики мајстор — ма да се покашто пимарством, па и сликарством бављаше — у првом реду вајар. И заиста, Микеланђело, који бијаше афресковању посве пвјешит, отклони понуду и замоли папу, да тај посао другоме повјери.

Ама Јулије бијаше тврдоглав; он не хтједе да се даде разлогу, и ако му умјетник навађаше разлог над разлозима: своју неспособност за такав потхват.

Та је наша упорност морала Микеланђела још немилије коснути, ако се промисли да је на два корака од „Сикстинице“ млади Рафајило, баш у тај мах, своје дивне одаје сликао. Првومه скулптору свога вијека грођаше опасност, да се и против своје воље покаже средње руке сли-

кар. Али тај умјетнички Голијат не клону ипак духом. Кад увиђе, да би се узалуд пашиној вољи оширао, он даде вољу за невољу, дозвола к себи неколико ваљанијех „афрескара“ из Фијоренције, да од њих практичну страну тога посла научи, па се затвори сам у Сикстинској капели, умуљући неколико дана под оним високим, пространим, голим небом, које бијаше позван да насели дивнијем плодовима своје чудотворне фантазије.

Представимо себи човјека, који је већ неколико ремек-дјела из мрамора истесао и у чијем мозгу дријемље приталожена читава легија мраморнијех стасова, што само чекају да се мајстор лати дријета и чекића, па да се као по чуду каквом под његовијем ударцима испушчају; представимо себи човјека, којег наједаред прилике нагнају да свој главни позив забатали и нечувенијем напором нов занат пригрли. унутривши се новом стазом, имајући у виду са свим нову мету, а у рукама са свим нови халат! Да страшна ли је то борба морала бити, мој Милане! То је можда најесјајнија побједа, најеклатантнији тријумф људске енергије над механичним препонама, што човјечји полет на овом свијету санишу!

Па ни то не бјеше све.

Поред унутрашње борбе, која му је душу кидала, имао је умјетник да се бори и са вањскијем заповестима, што га у његову раду ометаху. Међу тијем заповестима треба у првом реду споменути нестриљивост папе Јулија, који бијаше што по реку, једном ногом у гробу, па једва чекаше да се дјело доврши. Ма да бјеше са свијем гронуо и оматорио, он се опет сваки у бога дан у Сикстиницу враћаше, да умјетника кињи и на бржи рад подстиче; или, што је још горе, да му својим незграпним савјетима досађује.

Некад би се жалио, што Микеланђело посве мрке боје употребљава и што у слике својијех пророка одвећ мало позлате улаже.

На што би му сликар:

— Свети оче, људи, што сам их овдје насликао, не знаћаху ни за какво богатство; то су свети људи били, који су љу-

били сиромаштво, а расипни сјај као смрт-
ни тријех мрзили.

Другда би се папа жално, е радња од-
већ споро напредује:

— А када ћеш се више тресити?

— Кад узмогу, свети оче.

Напокон, како се примицаше 1-ви по-
вембра, дан Свију Светијех, бапуће је-
дног јутра папа у Сикстиницу те умје-
тнику обло јавити, како је он, Јулије II,
чијој се вољи још нико ни свијету не би-
јаше успротивио, одлучио да тога дана у
Сикстинској капели понтификалну мису
отпоје.

— Ал' ако до тога дана не будем го-
тов?... примјети зловољно умјетник.

— Ако не будеш готов... загрми
пјетко старац... ако не будеш готов,
стрмоглавићу те низа скеле.

— Вјера и бог, рече у себи Микелан-
ђело, он је кадар још и то учинити.

И сутра дан бијаше радња готова.

Лакше је замислити, него ли ријечју
исказати горонадни утисак ове грандиозне
работе, кад је први пут свеопћем дивљењу
раскрише. Онда, као и данас, сикстинско
„небо“ занесе свакога жива, а знаоци га

(Наставиће се.)

прогласише најголемијим чудом живишисне
вјештине. Микеланђелу тада бијаше равно
тридесет и седам година.

Двије године касније премину папа Ју-
лије у дубокој старости. Микеланђело за
њим горке сузе проли, јер се та два чо-
вјека, ма да се по кашто међу собом ина-
ђаху, опет искрено љубљаху и поштоваху.
Јулије не могаше без Микеланђела да жи-
ви. У пошљедњем часу, осјећајућ е се
смрт примиче, нареди старац да му дозову
Микеланђела, с којим се мало времена
прије бијаше нешто поинадио, и кад му
овај приђе, загрли га љупко, опрости се
с њиме и завјешта умјетнику 500 дуката
у злату.

Јулије II. бијаше једини човек на сви-
јету, који имађаше срца да се Микелан-
ђелу опири, да га кори, кињи, а гдјегод
богме и злоставља; има их који тврде, да
је једном на њега чак и шибику дигао!
Па ипак славни умјетник не могаше за-
дуго да свога суровог пријатеља заборави;
не само то, него се поуздано држи, да је
Микеланђело, уза свога вјерног послужи-
теља Урбина, папу Јулија највише на овој
земљи љубио!

Марно Цар.

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ.

Грамматика старогa словенскогa језика
за V. и VI. разред гимназије по А. Лескину
саставио Љуб. Стојановић.

(Наставак.)

О *o*-основама вели Лескин §. 61. Masculina
und Neutra. Sie zerfallen in: A. reine *o*-Stämme,
Nom. sg. masc. -z, ntr. -o; и т. д. По г.
С-ћу је *rabg* основа „основа се свршава на
z (*o*), које је постало из старијег *o*.“ Ми ми-
слимо да је основа *рабо-* (исп. instr. sg.
рабо-м), а ном. sg. *rabg* не може се тумачи-
ти ни као основа ни као ном. sg. него је
то асе. sg., а ном. sg. био би **рабо*. Г. С.
је требао ићи дословце за Лескином, кад и
онако знаде да је слабих ногу. Требао је оста-

ти при ономе: основа на *-o*, ном. sg. *rabg*;
наравно да оно остало отиада у ик. књижи,
али га није нико гонио да *z* у *rabg* тумачи
„из старијег *o*“; јер према том тумачењу из-
лази ово: основа *рабо-*, па отуд ном. sg. *rabg*,
гдје *z* директни замјеник онога *o*, а то није
истина. Ова се погрјешка особито истиче у
свези са тумачењем друге врсте (§. 48.) „По
другој врсти међају се именице, чија се основа
свршава на *o* (*e*).“ што значи да се онијем
напријед не сврнује на *-o*, а то није истина;
јер обје су врсте једне те исте основе, коју
исто тако имадемо у instr. sg. *село-м* као у
рабо-м. И у *село* једва се може мислити да
је оно *o* у ном. sg. наставак за основу, него

WWW.DUNI...
У
Н
И
Р
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

да је настало преко адјектива, а напоредо са н. пр. *слово*, ујтецајем замјеница као што је н. пр. *то*, јер би иначе од **село-и* (према Леск. §. 15. 3. В. а.) настао ном. sg. **селъ*.

Код основа на *зи* пред наставцима са вокалом, како Лескин вели, geht \bar{a} (y) in -ъв-über, и Лескин назива то у §. 23. 4. цијепањем, као год што се *и* у коријену, пред наставцима са вокалом, цијепа у *џ*, н. пр. **кѣиенъ** према *бити*. Али г. С. има друго тумачење: *зи* се „распада у два кратка $y = \bar{z}$, и друго z , стојећи између два самогласника, прелази у *в*: *црѣкѣи-е, црѣкѣи, црѣкѣи,*“ и то се зове с приквом око крста. У §. 314. говори се о истом закону овако: „на се *и* и *зи* распадају у *џ* и *зв*,“ дакле овдје нема ништа о ономе њъ. Па онда би према ономе напријед и **кѣиенъ** ваљало тумачити: би-енъ — бьенъ — бьенъ, а ко то још тако тумачи? Г. С. не зна да је тај закон из мало старијег доба но што је ст. слов. језик, па кад то не зна, онда је требао вјерно за Лескином, а онцијем напријед тумачењем није ама баш ништа добиено за физиологију гласа *зи*.

Као наставак за основу компаратива имаде Лескин наставак -*јьс-*, а г. С. ставља „-*ѣиѣ-* или -*јьс-*“; Лескин вели за оно *ѣ*: oder B. der Adjektivstamm lautet auf -*ѣ* (*ѣ*) aus, an welches -*јьс-* antritt, дакле *ѣ* не припада наставку за основу компаратива, још мање пак ако узмемо вјеројетније тумачење да у тој прилици долази -*јьс-* на готов падеж. Свакако дакле за поређење придјева није наставак -*ѣиѣ-* него само -*јьс-*.

Кад сложене деklinације вели г. С. §. 140. „Одређени вид постаје, кад се на неодређени дода заменица *и*, *је*, *та*, па тако се и у свима осталим падежима на падеже именичке промене додају падежи те заменице“, и то је са свијем добро и на томе је требало остати. Али одмах за тим у §§. 142. 143., не мислећи о оном, напријед казује како се у њеким сложеним падежима не додаје замјеница на именски падеж већ на *основу*. Из овога се види како г. С. прије свега не пази шта говори, а за тим како је слабо читао Лескина, по којем је своју књигу „саставио“. Баш је Лескин (у Die Declination im Slavisch-lit. und Germ.) доказивао насупрот Миклошићу да у свијем падежима влада један принцип, да је у свијем слож. падежима дошла замјеница на

именски падеж, а облици, у којима изгледа да је замјеница дошла на основу, постали су из потпуних облика што „дисимилацијом“ што опет аналогичном. (види стр. 132. и д.) Нека то г. С. прочита па нека не протуркује неистину под именом Лескиновим.

У §. 154. остао је г. С. при том да је инфинитив *начин* (неодређени) па тако исто и суштин да је *начин*, ма да цио свијет знаде да су то номина. Иначе је требао остати код термина Даничићевих, аорист: I. пређашње, имперфекат: II. пређашње; јер аорист није пређашње свршено него пређашње тренутно (кад је већ хтио термином тумачити), а плусквамперфекат није вријеме „давнопрошло“ него баш пређашње свршено, како г. С. аорист назива. Све су то појмови, с којима је требао давно бити на чисто а не да се то post tot discrimina подријева.

У §. 169. код секундарних наставака у глагола вели г. С. да се „лични наставак за I л. једине *стоио* са крајњим гласом од основе у *ѣ*.“ Писати по Лескину па говорити овдје о стапању, то значи наградити Лескина. Нека прочита још једном Лескинов §. 15. 3. В. а. и нека тако тумачи, а нека не „стапа“.

У оном што се казује у §§. 182. 184. а што је требало доћи у науку о гласовима (али је вјешто обимао) није се г. С. држао Лескина; јер оно тамо „слабији и јачи коренов самогласник“ (§. 182.) па онда „дуђење коренова самогласника“ (§. 184.), све је то Лескину Ablaut. Г. С-ћу су аористи *нѣсѣ, басѣ* постали „дуђењем коренова самогласника“, а Лескин вели: Die oft hierhergezogenen (у „Ersatzdehnung“) Vocalwechsel im zusammenges. Aorist z. B. **нѣсѣ** zu **нѣсѣж**, **чѣсѣ** zu **чѣсѣж**, gehören in das Gebiet alten Ablautes. (§. 24.) Г. С. је „саставио“ своју књигу по Лескину, па је требао мало „предговора“ удесити, па казати гдје се није и за што се није свуда држао Лескина. Ја држим за то што га није разумијевао свуда. Исто то у §§. 219. 220.

Заповједни начин постаје г. С-ћу (§. 190.) „од основе времена садашњег кад се крајњи глас промени у једини у *и*, а у двојини и множини у *ѣ*, или у сва три броја у *и*“.... а то није истина, јер се тематичан вокал не мијења онако напрецац на *и*, као што г. С. учи, него *и* и *ѣ* у императиву постаје од те-

матичног вокала + *i*, што је знак за оптатив, и по томе је императив поријеклом оптатив. Ова његова наука без смисла је тек у сези са онијем напријед параграфима, у којима говори о поријеклу *u* и *ŭ*, а сад овдје гдје му је једина прилика да оно покаже, побјеже испред науке па му оне фигуре остадоше још празније.

Овдје још једном да се вратимо на §. 29., који је требало удесити: 1. *r. k, x + e, ŭ, љ*, свагда = *ж, ч, ш*; 2. *r, k, x + u, ŭ* = а.) *ж, ч, ш, б.*) *з, џ, с* па унутити на §§. 43. (други дио) 50. и на императив, који би се међу тијем свакако морао по науци протумачити, а не по г. С-ћу.

Ни у тумачењу имперфекта (§§. 191. 211.) није г. С. разумио Лескина, који узима наставак **jachz* за то вријеме, а г. С. имаде -*ac-*; мислимо овдје оно *j*, јер Лескин чита примјере из *supr.* на -*bachz* као -*ejach*, па онда тек додаје (§. 94.) *sonst ist das j ausgefallen: nestbachz* и. s. w. Па онда г. С. вели за примјере као што је *nestbachz* да постају од основе сад. вр. с променом -*e* на -*b* (§. 211.) а Лескин каже да наставак

(Свршиће се).

долази „an einen Stamm auf -*e*“, и то није једно те исто, јер оно *ŭ* могло је настати или протезањем тематичног вокала (Миклошић) или је заостатак инфинитива на *ai-oi* (Ј. Шмит) или је настало напореда са императивом (Јагић), па се онда тумачи као и оно у императиву. Али „с променом -*e* на -*ŭ*“ не значи ништа, јер тијем није казано ни једно од она три мишљења. Лескинова књига није удешавана за средње школе него за људе „од посла“ као приручна књига, с тога и сам неодлучан у томе питању, упућује на она различита мишљења, а човјеку „од посла“, као што је г. С., остаје да их просуди па које му се вјеројетнијим учини да га јасно изнесе. Школска књига ма колико се освртала на практичност мора науком просијано зрно ухватити и јасно изнијети, и то је најбоља и књига и метод, гдје се нађу заједно и наука и практичност. Ако нијеси добан да просуђујеш па и сам да просијаваш, остави се посла. На четврто мишљење, по којем би оно *ŭ* било *e* у *instr. sg.* који се у слов. није развио, и не обзиремо се овдје.

Рад. Врховац.

КОВЧЕЖИЋ!

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Die Welt der Slawen von Fr. v. Hellwald, II. Auflage. Berlin. Allgemeiner Verein für deutsche Litteratur 1890. стр. 411. — Име Хелвалдово је у светској књижевности врло познато. Његова културна историја човечанства јесте дело прве врсте у томе пољу. Сва му се дела одликују објективношћу, дубљином мишљења и излагања, потпуном науциношћу и систематичношћу. Таке особине красе и горе наведено дело, које је до душе изашло у другом издању пре две године, али, колико је мени познато, није онда никде у нас приказано јавним и књижевним путем. Ово дело Хелвалда, великог и највећег данас културног историка и етнографа, по садржини својој састоји се из петнаест одеака, од којих се где који још дели на више чланака. Ми ћемо овде с разлогом навести поједине одеке по њиховим натписима, и то: I. Die Lande der Slawen. II. Der slawische Sprachenkreis. III. Die slawische Vorzeit. IV. Ausbreitung der Slawen. V. Anthropologie der Slawenvölker. VI. Charakteristik der Slawenvölker: Die Westslawen; Die Ostslawen; Die Südslawen. VII. Gesellschaftliche Zustände. VIII. Die Familie und das Weib. IX. Wohnung und Tracht. X. Nahrung und Trank. XI. Slawische Hausindustrie. XII. Volkslust und Volksfeste. XIII. Volkssitten und Gebräuche. XIV. Religion und Aberglauben. XV. Sage und Volksdichtung. — Од ових одеака не зна се који је лепши и поучљиви за

темељно и право познавање словенских народа. О оним особинама свију словенских народа доста се писало и са историског и са етнографског, и са филолошко-литературног гледишта, али све је то мање више, особито код странаца, писано са становишта субјективног, било из тренутног расположења било из особитог обзира на особите прилике и догађаје сувременог живота. Ово се дело Хелвалдово баш напротив одликује правом објективношћу, чистом науком и истинитим посматрањем свега онога, што се односи на историју, етнографију, језик и живот свега Словенства. Ово је дело писано истина у првом реду за страни свет — несловенски, особито за Немце, али је од неизмерне користи и за свакога Словенина, био он историк или не, био он иначе књижевник и научник или не, корисно је то дело, велим, и за нас Србе, нарочито, јер је у њему врло много лепих података и црта из етнографије наше. Дело је израђено на основу извора и свега, што је до сад рађено и урађено за познавање словенског света са сваке стране. Писац је све то прогледао и проучио, па онда изнео све најпозитивније и најновије резултате о појединим и још нејасним и нерешеним питањима, додајући свугде и своје стручвачко мишљење. А какво је то мишљење у једног Хелвалда, то је науци врло добро познато. Дело није врло опширно, али је у њему скоро све речено о Словенима, тако да кад га човек савесно прочита,

осећа се са свим задовољним и не тражи више. У њему се огледа потреба научног изучавања словенског света код страних великих културних народа. Хелвалд ту указује пред свима на бесцен-благу и богату ризницу словенског света, указује на важност мало друкчијег погледа на словенски свет, него што се до сада чинило. То дело краси поред већ споменуте праве научне и критичке објективности још и топла симпатија пишчева према Словенству, коју не ће нико зацело сматрати као прости „панславизам“, него као чисто научничко, ученим искуством прожмано мишљење великана-научника, као што је Хелвалд, коме никако као озбиљном научњаку не иде у прилог да буде славенофил. С тога он стоји са својим тим делом на висини чисте научне истине, која проверава сва његова дела. Излагање и начин писања му је врло лак и прост тако да сваки и са најобичнијим знањем немачког језика може то дело у сласт читати, прем да би ваљало што пре и нашу књижевност обогатити преводом тог изврсног дела великог научника Хелвалда. Можда се можемо надати. Али ипак свака словенска библијотека, особито у средњим и вишим школама, треба да има у првом реду ову књигу о словенском свету. Ово је дело културна историја словенског света. Многи Словени живи у томе уверењу, да прилично познаје словенски свет, али се можда и зацело vara; с тога нека не пође са тог свог уверења ако ухте ову књигу читати, већ нека има на уму, да баш страни научници у најновије доба озбиљно проучавају Словенство и самом Словенству износе пред очи његове рођене особине. Обазримо се само на нас Срби! Ово дело можемо и морамо свакоме препоручити. За превод ћемо се доцније постарати.

Б.-Пешта.

А. П.

Женидба Сењанин-Тадије. *Српска јуначка највећа народна пјесма. По изјављу и казивању Црнога Пери у Травању (Босна).* Исписао Милан Обрадовић, учитељ. Београд. Парна штампарија Д. Димитријевића. 1891. Цена: 1 фор.* Стр. 123+LXI. — Г. Јован Обрадовић је један од знатнијих скупаљача народних песама. Књига са горњим насловом изашла је још дане. Напред је предговор Обрадовићев, у којем се говори о народним умотворинама. Обрадовић се правом пребацује Матици нашој што „народне умотворине багателише.“ За тим је и епитипан из „Стражилова“ (1887.) чланак о „Црном Пери, народном гуслару у Босни,“ и из „Обзора“ (1887.) о Обрадовићевој збирци народних песама. Обрадовић обећава, да ће издати све песме, које је чуо од Црнога Пери (има 120.000 стихова!), ако „Срби приме ову књигу радо.“ — За тим долази песма: Женидба Сењанин Тадије. То је до сада највећа песма народна. Има 3412 стихова. Песма је занимљива, језик је чист, стихови су правилни. Издавања песама Црнога Пери требало би да се подухвати наша М.

* Добити се може код Симе Мандића у Земуну и Београду.

САДРЖАЈ: Песништво: Ноћ. Пољ. Петргнути листови. Вјерина љубав — Поука: Цветњеска улица некад и сад. У Латинима. — Књижевност: Књижевне оцене. Критика Рад. Врховца на Стојановићеву „Граматику ст. слов. језика.“ — Колечевић: Књижевни прикази. Књижевне бедешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожиа у Београду.

Издаје књижара Луке Јоцића.

тика. Ако то и не буде, надамо се, да ћемо добити Пери-не песме у издању г. Обрадовића. — Књигу ову препоручујемо свакоме Србину.

С.

Историја српскога народа. За средње школе и више разреде народних школа. Панчево, 1892. Наклада књижаре браће Јовановића. Цена: 40 новч. Стр. 127. — Поред српске историје Љ. Ковачевића и Љ. Јовановића, добисмо још једну историју за „средње школе“. У овој књизи је историја Срба у свима крајевима од најстаријих времена до наших дана. Рађена је по најновијим резултатима, али се ипак поткрало доста историјских погрешака. Надамо се, да ће се у идућем издању и то поправити. Књига је написана разумљиво. Цена је умерена, али је хартија врло рђава. — Ономе, који је рад, да у кратко и брзо научи српску историју, препоручујемо ову књигу.

С.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Добили смо писмо од г. Н. Дучића, архимандрита, у ком г. Дучић „свраћа пажњу на двије грађешке“ у приказу на другу књигу „Радова“ (у 17. бр. „Стражилова“): прво, вели, у другој књизи „Радова“ нема 31 чланак, као што је погрешно споменуто, него 21; друго, пише г. Дучић, он *није* „одлучно тврдио, да је дабарска епископија у Добруну у вишеградској нахији.“ — У приказу је речено: „Дучић *доказује*, да је први епископ зетски постављен у манастиру св. арханђела Михајла на Превлаци,“ а даље стоји: „За дабарску епископију *мисли* Дучић (раазуме се у својој расправи: епископије: зетска и дабарска), да је била у Добруну.“ Очеvidно је да је у приказу тачно речено. Даље пише г. Д. да је „напомена у приказу за распоред радова умјесна.“ Занимљиво је што г. Д. на крају писма вели, да му је писало Јиречек „да је један Нијемац пронашао... потпунији рукопис Ансбертов, у којем стоји, да је „Тоху“ (Tohu) *Мир славлен син, Немачки синовац.*“ „Јиречек ће — вели — о томе писати.“ Ми се радујемо, што ће тиме бити решено једно тамно а важно питање у српској и бугарској историји.

— Г. Штраус и опет г. Штраус! Шта ће тек бити, кад изиђе критика на Штраусово дело, кад је због просте напомене оволика свађа? Сад смо опет добили писмо од г. Дуговића, у којем вели, да није он превео целу збирку песама за г. Штрауса, него му је само био „*mitkätärs*“, што — вели — и г. Штраус признаје. Г. др. Миланић нам је јавио, да је г. Дуговић у служби бугарске владе, те се овом писму ни најмање не чудимо. У осталом о свему овом биће говора у самој критици.

— У последњем броју „Јавора“ штампана је интересантна бедешка Љ. П. Ненадовића о *Леђану граду*. Ненадовић доказује врло оштроумно, да је Леђан *Бенова*. Бенова се француски зове *Jan*. Талијани то изговарају *Ban*, а са артиклом да *Ban=Лајан*.

Штампарија дра Павловића и Јоцића у Новом Саду.